ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 28 (2003)

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ ΤΟΥ ΚΝΕ

doi: 10.12681/news.221

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ ΤΟΥ ΚΝΕ. (2009). *Ενημερωτικό Δελτίο*, *28*, 22–34. https://doi.org/10.12681/news.221

Ευτυχία Δ. Λιάτα,
Το Ναύπλιο και η ενδοχώρα του από τον 17ο στον 18ο αι.,
Οικιστικά μεγέθη και κατανομή της γης,
ΚΜΝΕ Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2002, 168 σελ. + 20 πίν.

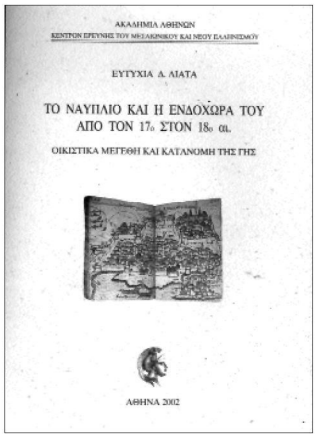
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΕΥΤΥΧΙΑ Δ. ΛΙΑΤΑ

ΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ ΚΑΙ Η ΕΝΔΟΧΩΡΑ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ 17ο ΣΤΟΝ 18ο αι.

ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2002

Η μελέτη στηρίζεται σε αρχειακά τεκμήρια της δεύτερης βενετικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο, μάλιστα στα δύο κτηματολόγια για την περιοχή του Ναυπλίου –Catastico Ordinario και Catastico Particolare– και αξιοποιεί τα απογραφικά στοιχεία που παρέχονται σ'αυτά, σε μια αναλυτική και συνθετική προσέγγιση τόσο των πληθυσμικών μεγεθών όσο και των έγγειων αγαθών της περιοχής. Διερευνάται η σχέση μεταξύ του πληθυσμού, ντόπιοι-έποικοι, το μέγεθος και η διασπορά των οικισμών στο χώρο, καθώς και η λογική της ανακατανομής της γης από τους Βενετούς στους επήλυδες.

Τα τεκμήρια αυτά με τον πλούτο των πληροφοριών τους, ποσοτικών αλλά και ποιοτικών, μας επιτρέπουν να αναχθούμε σε καταστάσεις που επικρατούσαν στην ύπαιθρο πριν από την οθωμανική κατάκτηση.

■

Επιστολές του Κωνσταντίνου Σταμάτη προς τον Παναγιώτη Κοδρικά
για τη Γαλλική Επανάσταση - Ιανουάριος 1793,
Προλεγόμενα: Émile Legrand,
Εισαγωγή: Παναγιώτης Μιχαηλάρης,
Ιδεόγραμμα, Αθήναι 2002, 112 σελ.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ
ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤΑΜΑΤΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΟΔΡΙΚΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
— ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1793 —

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
ÉMILE LEGRAND

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

ΙΔΕΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΘΗΝΑΙ 2002

Οι επιστολές που εκδίδονται (επανεκδίδονται) δεν είναι άγνωστες, αφού ο Émile Legrand είχε πρώτος επισημάνει και δημοσιεύσει το 1872 στο Παρίσι τα σχετικά κείμενα. Πρόκειται λοιπόν για δέκα μακροσκελείς επιστολές που ο Κωνσταντίνος Σταμάτης (1764-1817), πρόσωπο με περιπετειώδη δράση, ζώντας στο Παρίσι και υπηρετώντας τα γαλλικά συμφέροντα έστειλε στον γνωστό λόγιο Παναγιώτη Κοδρικά (1762-1827), γραμματέα τότε του ηγεμόνα της Βλαχίας Μιχαήλ Σούτσου.

Ο Κωνσταντίνος Σταμάτης, όντας εκτός όλων των άλλων, ενταγμένος και στις μυστικές υπηρεσίες του Μιχαήλ Σούτσου αλληλογραφεί συχνά με τον Κοδρικά κοινοποιώ-

ντας του κυρίως την πολιτικο-στρατιωτική κατάσταση των ευρωπαϊκών πραγμάτων, σύμφωνα με την ενημέρωση που έχει στο Παρίσι. Στα συγκεκριμένα γράμματα των αρχών του 1793, ο Κωνσταντίνος Σταμάτης μεταφέρει την επαναστατική ατμόσφαιρα που επικρατεί στη γαλλική πρωτεύουσα και οδήγησε τελικά στη δίκη και καρατόμηση του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ αλλά και όλες τις ενέργειες -στρατιωτικές και πολιτικές- των αντιπάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων της εποχής.

Στη νέα έκδοση εκτός από την εισαγωγή, δίνεται σε ελληνική μετάφραση ο πρόλογος του Émile Legrand καθώς και κατάλογος των τοπωνυμίων και των προσώπων που εμφανίζονται στα κείμενα των επιστολών.

■

Ευρυδίκη Σιφναίου, Νίκος Σηφουνάκης, Γιάννης Κουτσουρίδης,
Ενθύμιον Σαπωνοποιίας Λέσβου,
Αθήνα 2002, εκδ. Λιβάνης και Εταιρία Αρχιπέλαγος, 231 σελ.

Με το λεύκωμα *Ενθύμιον Σαπωνοποιίας Λέσβου*, οι συγγραφείς Ευρυδίκη Σιφναίου, Νίκος Σηφουνάκης και Γιάννης Κουτσουρίδης επιχειρούν να αναδείξουν μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα, τη σαπωνοποιία- που σήμερα έχει σχεδόν εκλείψει από το νησί.

Στενά δεμένη με τον κύκλο της αξιοποίησης των προϊόντων της ελιάς και κυρίως με το λάδι που αποτέλεσε την πρώτη ύλη της, η σαπωνοποιία της Λέσβου υπήρξε από τα πρώτα κέντρα ανάπτυξης του επαγγέλματος του σαπωνοποιού και παραγωγής σαπουνιού σε βιομηχανική κλίμακα. Πολύ πριν τον Πειραιά, παράλληλα με την Κρήτη και τη Ζάκυνθο, η λεσβιακή σαπωνοποιία απευθυνόταν σε μια ευρύτατη γκάμα αγορών στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Θάλασσα του Μαρμαρά και τη Μαύρη Θάλασσα.

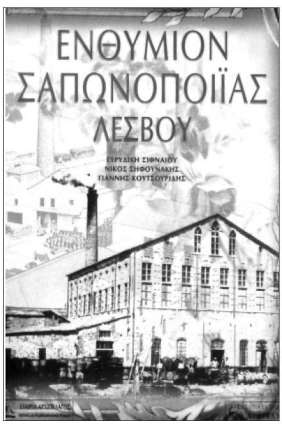

Η τέχνη του σαπωνοποιού και τα μυστικά της, ο ρόλος του σαπουνιού στην οικονομία της Λέσβου, η ιστορία των μεγάλων σαπωνοποιείων, η ταυτότητα των πρωταγωνιστών, επιχειρηματιών και εμποροβιομηχάνων, και τέλος η μετάδοση της τεχνογνωσίας από τη Λέσβο στον Πειραιά, είναι τα κεφάλαια που αναπτύσσει διεξοδικά η ιστορικός, ερευνήτρια του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Ευρυδίκη Σιφναίου. Για τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των σαπωνοποιείων γράφει ο αρχιτέκτων Νίκος Σηφουνάκης, βασικός εμπνευστής της διάσωσης και αποκατάστασης των βιομηχανικών κτιρίων στη Λέσβο. Για τις σύγχρονες εξελίξεις στη βιομηχανία του σαπουνιού γράφει ο χημικός μηχανικός Γιάννης Κουτσουρίδης. Το βιβλίο προλογίζει ο ιστορικός Βασίλης Παναγιωτόπουλος.

Το λεύκωμα στηρίζεται σε πλούσιο εικονογραφικό υλικό από τα ανενεργά σαπω-

νοποιεία της Λέσβου, από συλλογές και αρχεία σαπωνοποιών, καθώς και ένα φωτορεπορτάζ του φωτογράφου Σπύρου Κατωπόδη από το τελευταίο εν λειτουργία σαπωνοποιείο του Κ. Μιχαλλέλη στο Πλωμάρι.

■

Σπύρος Ι. Ασδραχάς,
με τη συνεργασία των Ν. Ε. Καραπιδάκη, Όλγας Κατσιαρδή-Hering,
Ευτυχίας Δ. Λιάτα, Άννας Ματθαίου, Michel Sivignon, Traian Stoianovich,
***Ελληνική οικονομική ιστορία ΙΕ΄- ΙΘ΄ αιώνας*, τόμος πρώτος.**
Τόμος δεύτερος, *Τεκμήρια*, επιμέλεια: Ευτυχία Δ. Λιάτα,
Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς,
Αθήνα 2003, 80, 796 και 458 σελ.

Με μια ευρεία νοηματοδότηση του οικονομικού, το βιβλίο αυτό αναδεικνύει τους οικονομικούς όρους μιας συνολικής ιστορίας. Υποκείμενά του οι κατακτημένοι, δηλαδή οι πολυσύνθετοι πληθυσμοί της οθωμανικής και βενετικής επικράτειας και η οικονομική τους ιδιοπροσωπία, επικαλυπτόμενη αλλά όχι ταυτιζόμενη με την αντίστοιχη του ενός ή του άλλου κυρίαρχου.

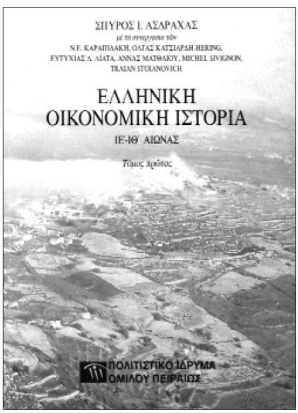

Η "ακίνητη", η αργόρρυθμη αλλά και η συγκυριακή ιστορία καθορίζουν τους θεματικούς άξονες του βιβλίου που συμπλέκουν την οικονομία με τη γεωγραφία, τη δημογραφία και τους θεσμούς σε μια χρονικότητα που εξειδικεύεται σε επί μέρους χρονικότητες καθοριζόμενες από τα μείζονα προβλήματα που υπαγορεύουν τη θεματική διάρθρωσή του. Τα ίδια ζητήματα επανέρχονται σε διαφορετικές ιστορικές και νοηματικές συνάφειες ενόψει της αναζήτησης μιας σύνθεσης επικεντρωμένης στην ανάδειξη της οικονομικής ιδιοπροσωπίας των κατακτημένων και συνεπώς των κοινωνικών και πολιτικών της όρων. Τα δομικά φαινόμενα διευρευνώνται στους μεγάλους και σταθερούς τομείς της οικονομίας, στους μηχανισμούς που διέπουν τις αγορές, εσωτερική και εξωτερική, ενώ η κυκλοφορία, αγαθών και ανθρώπων, παρέχει τη δυνατότητα της ανασύστασης του οικονομικού στο γεωγραφικό και χρονικό επίπεδο που προσδιορίζει η παραγωγή ανταλλακτικών αξιών. Συλλογικό έργο, με εμφανή τη σύμπτωση στο ίδιο γενικό σκεπτικό των συντελεστών του, δεν είναι μόνο μια κωδικοποίηση των ιστοριογραφικών και ερμηνευτικών κεκτημένων, αλλά κυρίως μια ερμηνευτική και μεθοδολογική πρόταση οικονομικής ιστορίας με πεδίο παρατήρησης κοινωνίες που ενέχονται στο ιστορικό πρόβλημα τής, εκ των υστέρων, οικονομικής καθυστέρησης.

■

Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου,
Ο νεοελληνικός ηθικός και πολιτικός στοχασμός.
Από τον Διαφωτισμό στον Ρομαντισμό,
εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003, 312 σελ.

Οι είκοσι μελέτες, οι οποίες απαρτίζουν τον τόμο αυτόν και άπτονται της συγκριτικής ιστορίας της φιλοσοφίας και των ιδεών, αποτελούν πορίσματα ενός ερευνητικού προγράμματος με γενικότερο θέμα τον νεοελληνικό ηθικό και πολιτικό στοχασμό από τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό στον Ρομαντισμό, με την εδραίωση του φιλελευθερισμού στη νεότερη Ελλάδα. Ένας ενιαίος προβληματισμός διέπει τις εργασίες αυτές, ο οποίος αφορά κυρίως στη συνειδητοποίηση μιας καινούργιας δυναμικής στη νεοελληνική κοινωνία του δεκάτου ενάτου αιώνα, η οποία της επέτρεψε να αποκτήσει έναν δικό της ηθικό και πολιτικό στοχασμό. Η ανανέωση αυτή της νεοελληνικής παιδείας ανιχνεύεται με τη συγκριτική διερεύνηση των αλληλένδετων επιδράσεων, στον νεοελληνικό χώρο, των ιδεών της Δυτικής Ευρώπης με την σκέψη της Αρχαιότητας.

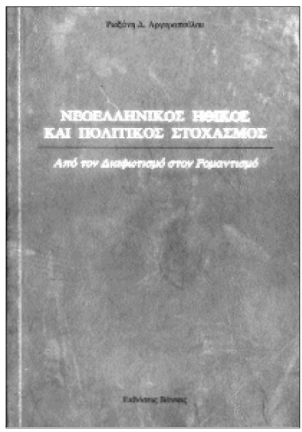

Στα κεφάλαια του βιβλίου αυτού αναδύονται οι ιδεολογικές ιδιαιτερότητες της πορείας του νεότερου ελληνισμού προς την ηθική και πολιτική του αυτογνωσία. Τα ζητήματα αυτά απασχόλησαν τη συγγραφέα στις έρευνές της για τη νεοελληνική φιλοσοφία με τη μελέτη και έκδοση των πηγών της. Διερευνούνται σε γενικές γραμμές ζητήματα, όπως η ανάπτυξη της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης, ο ρόλος της νεοελληνικής αστικής ιδεολογίας, το καινούργιο νόημα της πολιτικής, οι διεργασίες γύρω από την προβληματική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η απήχηση του Αριστοτέλη αλλά και του Ρουσσώ, της Γαλλικής Επανάστασης, των Ιδεολόγων, του W.T. Krug και του Wieland, οι αντιλήψεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας, η φιλοσοφική θεμελίωση της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού. Από τα κείμενα συνάγονται κυρίως τα στοιχεία εκείνα, τα οποία κατέστησαν γόνιμο τον διάλογο του νεότερου ελληνισμού με την ευρωπαϊκή ηθική και πολιτική παιδεία και συνέτειναν στη δημιουργία της νεοελληνικής φιλελεύθερης και δημοκρατικής παράδοσης. Το βιβλίο έχει εμπλουτισθεί με μια αναλυτική βιβλιογραφία και ένα γενικό ευρετήριο ονομάτων και εννοιών.

■

Μαρία-Χριστίνα Χατζηϊωάννου,
Οικογενειακή στρατηγική και εμπορικός ανταγωνισμός. Ο οίκος Γερούση στον 19ο αιώνα,
Αθήνα, ΜΙΕΤ 2003, 324 σελ.

Η μελέτη έχει ως κεντρικό θέμα την οικογενειακή εμπορική επιχείρηση, ένα από τα πιο ανθεκτικά σχήματα της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, και στηρίζεται σε αρχειακό και βιβλιογραφικό υλικό αναδεικνύοντας τις τρεις γενιές μιας εμπορικής οικογένειας, που η δράση τους στο διεθνές εμπόριο καλύπτει τον 19ο αιώνα. Κύριος στόχος της μελέτης είναι η διερεύνηση των μηχανισμών της εμπορευματικής οικονομίας και της επιχειρηματικής στρατηγικής του μικρού κεφαλαίου, που για μεγάλο χρονικό διάστημα στηρίχτηκε στην αγροτική παραγωγή.

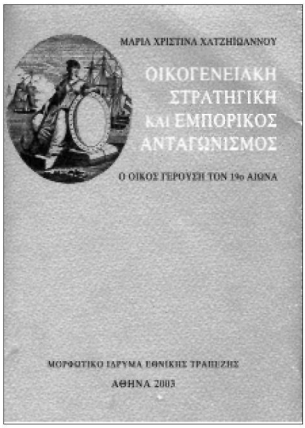

Βασική τεκμηριωτική πηγή είναι ένα ιδιωτικό εμπορικό αρχείο, που παρέχει υλικό για τη δράση και τη συμπεριφορά της οικογένειας Γερούση. Το αρχείο είχε κατατεθεί στο ΚΝΕ το 1964 από τον Αχιλλέα Χαιρέτη και με την διαμεσολάβηση της κας Λουκίας Δρούλια. Η μελέτη αποκαλύπτει σχέσεις, τόπους, αγαθά και πρακτικές που κυριάρχησαν στην εμπορική ζωή της ανατολικής Μεσογείου για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ο οίκος Γερούση εντάσσεται σε μια μεγάλη ομάδα μεσαίων εμπόρων που δραστηριοποιήθηκαν από τις αρχές του 19ου αιώνα στο θαλάσσιο διαμετακομιστικό εμπόριο της ανατολικής Μεσογείου. Ο χαρακτηρισμός μεσαίοι προσδιορίζει τόσο τη λειτουργία τους ως ενδιάμεσων εμπόρων στο εξωτερικό εμπόριο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όσο και το μέγεθος των διακινούμενων κεφαλαίων τους. Οι δραστηριότητες, που η εμπορική αυτή οικογένεια ανέπτυξε, την κατατάσσουν μεταξύ των εμπόρων που ξεπέρασαν τα όρια του τοπικού εμπορίου και πέρασαν στις διεθνείς συναλλαγές μέσα από την ασφάλεια της οικογενειακής επιχείρησης και των ελληνικών κοινοτήτων στη Σμύρνη και στην Τεργέστη στην αρχή, και στο Λονδίνο αργότερα.

■

Evangelia Balta,
Ottoman Studies and Archives in Greece,
Analecta Isiana LXX, The Isis Press, Istanbul 2003, 118 σελ.

Πρόκειται για έξι σχόλια σχετικά με τις Οθωμανικές Σπουδές στην Ελλάδα. Αποτελούν σύντομες ανακοινώσεις σε συνέδρια, οι οποίες συζητούν τον ορίζοντα και τις αλλαγές που επήλθαν τις τελευταίες δεκαετίες στην πρακτική της νεοελληνικής ιστοριογραφίας για την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στον ελληνικό κόσμο. Οι οθω-

μανικές σπουδές είναι ένα σχετικά πρόσφατο γεγονός που εισήχθη από την Εσπερία στα επιστημονικά δρώμενα της χώρας, θεσμοθετώντας ένα νέο αυτοτελές επιστημονικό πεδίο στις ιστορικές επιστήμες. Είναι γεγονός ότι με ελάχιστες εξαιρέσεις η οθωμανική αυτοκρατορία "μελετάται" αποκλειστικά σε συνάρτηση με τις ανάγκες έρευνας ή κατάστρωσης της όποιας αφήγησης της ελληνικής ιστορίας και τα όποια όρια της οθωμανικής περιόδου αποτελούν συνάρτηση κάθε φορά αυτών των αναγκών. Τα κείμενα του τομιδίου είναι προσεγγίσεις στη διαδικασία πρόσληψης, οργάνωσης και διαχείρισης των οθωμανικών / τουρκολογικών σπουδών ή πραγματεύονται ανάγκες και αιτήματα της έρευνας. Με άλλα λόγια εξετάζουν την ιστορία στην οντολογική διάστασή της, αλλά και την ιστορία όπως βιώνεται από τους μεταγενέστερους ή όπως ξαναπλάθεται προκειμένου να ικανοποιήσει αιτήματα και ανάγκες ανθρώπων μιας μεταγενέστερης εποχής σχετικά με θέματα της οθωμανικής κατάκτησης ή της οθωμανικής περιόδου, τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, τους τουρκόφωνους Ορθόδοξους Καππαδόκες, τους Πομάκους και τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Θράκης.

■

Γιάννης Καράς,
Η ελληνική σκέψη και ο ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος,
Δαίδαλος / Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 2003, 174 σελ.

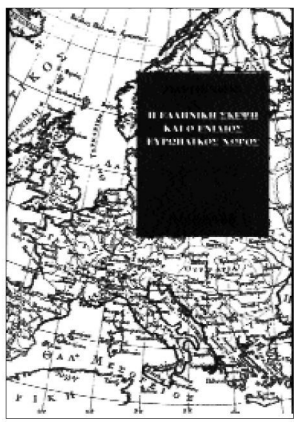

Κεντρική ιδέα του βιβλίου είναι ότι η περίοδος της Νεοελληνικής Αναγέννησης είναι μια περίοδος κατά την οποία ο ελληνισμός προσπάθησε αφ'ενός να επαναπροσδιορίσει τον ρόλο του στον ευρωπαϊκό χώρο και αφ'ετέρου να διαμορφώσει ένα νέο πνευματικό ρεύμα, στοιχείο κυρίαρχο της ιδεολογίας ενός νέου ανθρώπινου περιβάλλοντος, να καλλιεργήσει μιαν άλλη αντίληψη για τα πράγματα, μιαν άλλη σύγχρονη αντίληψη για τη σχέση του με το κοινωνικό αλλά και το φυσικό και ιστορικό του περιβάλλον· να διαμορφώσει έναν νέο, σύγχρονο τύπο παιδείας για όλους τους νέους· να δημιουργήσει έναν δικό του πνευματικό χώρο, με δικές του επιστημονικές και κατ 'επέκταση φιλοσοφικές δομές, που να εντάσσεται δικαιωματικά στο γενικότερο πνευματικό κλίμα, το οποίο κατά τον 18ο-19ο αιώνα συντάρασσε ολόκληρη την Ευρώπη.

Είναι η περίοδος κατά την οποία ο ελληνικός πνευματι-

κός χώρος άρχισε να αποκτά στοιχεία του ευρωπαϊκού πνευματικού χώρου, να ταυτίζεται με αυτόν. Άρχισε να αποκτά συνείδηση ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέλος της μεγάλης ευρωπαϊκής πνευματικής οικογένειας, της ενοποιημένης πνευματικά -"όσο ποτέ άλλοτε" σύμφωνα με μια πετυχημένη έκφραση του Κ.Θ. Δημαρά- Ευρώπης· ότι δεν αποτελεί "περιφέρεια" της Ευρώπης με την έννοια την πνευματική -πέραν εκείνης της γεωγραφικής- που ορισμένοι επιχειρούν να αποδώσουν στον όρο περιφέρεια, αλλά αντιθέτως συστατικό στοιχείο αυτού που συνήθως ονομάζουμε κοινός ευρωπαϊκός χώρος, ενεργό μέλος της γενικότερης αυτής πνευματικής κίνησης· μέρος της Ευρώπης.

■

From Republican Polity to National Community.
Reconsiderations of Enlightenment Political Thought,
edited by Paschalis M. Kitromilides,
Voltaire Foundation, Οξφόρδη 2003,
***Studies on Voltaire and the Eighteenth Century* 2003:09, vii+257 σελ.**

Ο συλλογικός αυτός τόμος παρουσιάζει το αποτέλεσμα της τετραετούς λειτουργίας ενός διεθνούς δικτύου συνεργασίας, αφετηρία του οποίου υπήρξε μια Στρογγυλή Τράπεζα για την πολιτική σκέψη του Διαφωτισμού στο Δέκατο Διεθνές Συνέδριο για τον Διαφωτισμό στο University College του Δουβλίνου, τον Ιούλιο του 1999 (βλ. *Tenth International Congress on the Enlightenment. Programme*, Δουβλίνο 1999, σ. 17). Στους αρχικούς εισηγητές της Στρογγυλής Τράπεζας προστέθηκαν άλλοι τρεις μελετητές του Διαφωτισμού που προσκάλεσε ο επιμελητής να συμμετάσχουν για να καταστεί πιο ολοκληρωμένη η πολυπρισματική εξέταση των πολιτικών ιδεών και της πολιτικής ευαισθησίας του Διαφωτισμού που επιχειρεί η συλλογή. Στο δίκτυο συμμετείχαν μελετητές από τη Βρετανία, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Ιρλανδία, την Αυστρία, την Ολλανδία και την Ελλάδα. Ο συντονισμός του δικτύου έγινε με βάση το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του ΕΙΕ και με τη στενή συνεργασία της μηχανογράφησης του Ινστιτούτου. Το δίκτυο συνεργασίας τέθηκε υπό την αιγίδα του κατεξοχήν επιστημονικού φορέα μελέτης του Διαφωτισμού, του Ιδρύματος Voltaire του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, το οποίο μετά από διαδικασία ανώνυμης ακαδημαϊκής κρίσης αποδέχτηκε να περιλάβει τη συλλογή στην έγκυρη σειρά του *Studies on Voltaire and the Eighteenth Century*.

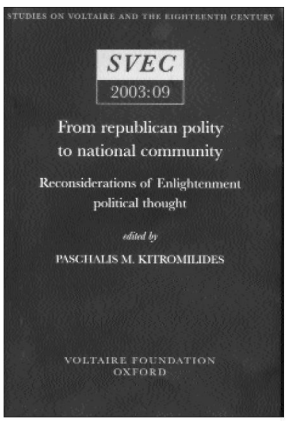

Ο καλαίσθητος τόμος κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 2003. Στις σελίδες του οι ένδεκα συγγραφείς των δέκα εργασιών που τον απαρτίζουν εξετάζουν πώς οι πολιτικές και φιλολογικές ανησυχίες του Διαφωτισμού εκδηλώνονται

σε ποικίλα γλωσσικά και πολιτισμικά πλαίσια· σταθμίζουν τις στοχαστικές αναζητήσεις του Διαφωτισμού στα ζητήματα των διακρατικών σχέσεων, της πολιτικής ηθικής και της θρησκευτικής ανοχής· και ερευνούν τις προκλήσεις που εκπορεύονται από τον πολιτειακό ριζοσπαστισμό του 18ου αιώνα εν σχέσει προς την οργάνωση του δημόσιου βίου της μετεπαναστατικής Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην εξέταση των θεωριών που εξέφρασαν την πολιτική σκέψη του Διαφωτισμού οι συνεργάτες του τόμου προβαίνουν σε συστηματική επανεκτίμηση των εννοιών της μη-μοναρχικής πολιτείας (republic) και της εθνικής κοινότητας, των αλληλοεπικαλύψεών τους και της διολίσθησης από τη μία στην άλλη μέσα στις θύελλες της εποχής των επαναστάσεων.

Τα κείμενα που απαρτίζουν τη συλλογή υπογράφουν οι Lucian Ashworth, Hans Blom, Georg Cavallar, Ira Katznelson, Colin Kidd, Hudson Meadwell, Martin Thom και οι Ανδρέας Καλύβας, Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Γρηγόρης Μολύβας και Άννα Ταμπάκη. Χάρη στη συμμετοχή της Άννας Ταμπάκη καθίσταται δυνατή η ενσωμάτωση της ελληνικής θεματολογίας στο ευρύτατο πλαίσιο θεώρησης των διακυμάνσεων των ευρωπαϊκών ιδεών στην τροχιά που οδηγεί από τον πολιτειακό ριζοσπαστισμό του Διαφωτισμού προς τα εθνικά κινήματα του 19ου αιώνα.

■

The Idea of European Community in History. Conference Proceedings,
επιμ. Π.Μ. Κιτρομηλίδης, Κ. Σβολόπουλος, Ε. Χρυσός,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα 2003, τόμος Α΄, 289 σελ.

Ο καλαίσθητος τόμος παρουσιάζει τα πρακτικά συνεδρίου, που συνήλθε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στις 13-16 Μαρτίου 2003, ως συμβολή του Πανεπιστημίου και του Υπουργείου Παιδείας στις δραστηριότητες της Ελληνικής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2003. Επιδίωξη του συνεδρίου και της έκδοσης υπήρξε να αναδείξει, με ειδικές ανακοινώσεις και την παρουσίαση συγκεκριμένων ιστορικών στοιχείων και μαρτυριών, τη συνάρθρωση της ιδέας μιας ευρύτερης κοινότητας των ευρωπαϊκών λαών στην ιστορική διαδρομή του ευρωπαϊκού κόσμου, από το τέλος του αρχαίου κόσμου ως τη σύγχρονη εποχή. Ιδιαίτερη μέριμνα εκ μέρους των οργανωτών του συνεδρίου και επιμελητών της έκδοσης καταβλήθηκε ώστε να αναδειχθούν οι ανατολικές συνιστώσες του κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού τόσο κατά τη βυζαντινή όσο και κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο.

Μετά τα εισαγωγικά κείμενα του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Υπουργού Παιδείας και του Προέδρου της οργανωτικής επιτροπής καθ. Κ. Σβολόπουλου, τα περιεχόμενα του τόμου είναι τα ακόλουθα:

Ελένη Γλύκαντζη-Ahrweiler: *Η ευρωπαϊκή κοινότητα ως ιδέα: η ιστορική διάσταση*, John

Dunn: *Η δημοκρατία ως ευρωπαϊκή παρακαταθήκη*, Ευάγγελος Χρυσός: *Η αυτοκρατορία και οι λαοί της Ευρώπης στον πρώϊμο Μεσαίωνα*, Johannes Koder: *Ευρώπη και η ευρωπαϊκή Μεσόγειος: περί της Μεσαιωνικής ιδέας της Ευρώπης σε κοσμογραφικό και γεωγραφικό πλαίσιο*, Rudolf Schieffe: *Η ενότητα του λατινικού κόσμου ως πολιτικό και εκκλησιαστικό πρόβλημα (8ος-13ος αιώνας)*, Αθηνά Κόλια-Δερμετζάκη: *Iter Hierosolymitanum–Ες Παλαιστίνην πορεία: Οι Σταυροφορίες ως ευρωπαϊκό κίνημα*, Walter Brandmüller: *Η ολοκλήρωση της Ευρώπης και η Καθολική Εκκλησία. Οι θεσμοί*, L. Maksimović: *Η Βυζαντινή "Κοινοπολιτεία": Μια πρώϊμη απόπειρα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, B. H. Stolte: *Ιστορικές σημειώσεις επί του Ius commune: Η Δυτική και η Ανατολική Μεσόγειος*, Peter Schreiner: *Το Βυζάντιο στην Ευρώπη-Το Βυζάντιο και η Ευρώπη. Πρότυπα πολιτικής και πολιτισμικής ολοκλήρωσης μεταξύ του 6ου και του 15ου αιώνα*, Λίνος Μπενάκης: *Η λατινική φιλολογία στο Βυζάντιο. Η συνάντηση δύο πνευματικών παραδόσεων*, Juan M. Carratero Zamora: *Ο αυτοκράτωρ Κάρολος Ε΄ και η Ευρώπη*, Karl-Heinz Ziegler: *Η Ευρώπη ως έννοια του διεθνούς δικαίου την εποχή του Hugo Grotius*, I. K. Χασιώτης: *Η Ανατολική Ευρώπη στους πρώϊμους σχεδιασμούς ευρωπαϊκής ενοποίησης (15ος-17ος αιώνας)*, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης: *Ο Διαφωτισμός και η Ευρωπαϊκή ταυτότητα*, Michel Vovelle: *Αναγγελίες της ιδέας της Ευρώπης κατά τη Γαλλική Επανάσταση*, Robert Frank: *Η ανέλιξη της ιδέας της Ευρώπης και των ευρωπαϊκών ταυτοτήτων, 19ος-20ός αιώνας*, Antoine Fleury: *Απόπειρες ευρωπαϊκής ένωσης κατά τον Μεσοπόλεμο: οι λόγοι της αποτυχίας*, Antonio Varsori: *Οι καταβολές και ο χαρακτήρας της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, Alan S. Milward: *Πολιτική και Επιδίωξη στα πενήντα χρόνια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, Γιώργος Πρεβελάκης: *Τα όρια της Ευρώπης από τη σκοπιά της ιστορικής γεωγραφίας*, Κ. Σβολόπουλος: *Η ματιά της Ελλάδος πάνω στην Ευρώπη, 19ος-20ός αιώνας*, Λ. Τσούκαλης: *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: που έχουμε φτάσει;*

■

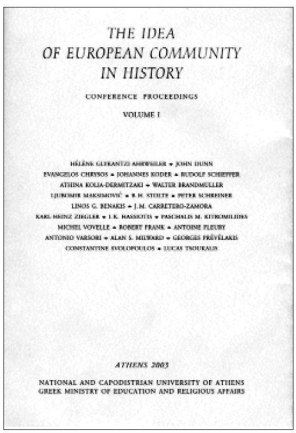

THE IDEA
OF EUROPEAN COMMUNITY
IN HISTORY

CONFERENCE PROCEEDINGS

VOLUME I

HÉLÈNE GLYKANTZI ASHEWILLER • JOHN DUNN
EVANGELOS CHRYSOS • JOHANNES KODER • RUDOLF SCHIEFFER
ATHINA KOLIA-DERMETZAKI • WALTER BRANDMÜLLER
LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ • B. H. STOLTE • PETER SCHREINER
LINOS G. BENAKIS • J. M. CARRETERO-ZAMORA
KARL-HEINZ ZIEGLER • I. K. HASSIOTIS • PASCHALIS M. KITROMILIDIS
MICHEL VOVELLE • ROBERT FRANK • ANTOINE FLEURY
ANTONIO VARSORI • ALAN S. MILWARD • GEORGES PRÉVÉLAKIS
CONSTANTINE SVOLOPOULOS • LUCAS TSOUKALIS

ATHENS 2003

NATIONAL AND CAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS
GREEK MINISTRY OF EDUCATION AND RELIGIOUS AFFAIRS

Ekmeleddin Ihsanoglu, Kostas Chatzis, Efthymios Nicolaïdis (eds),
Multicultural science in the Ottoman Empire,
De Diversis Atribus, Collection des Travaux de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences,
t. 69, Brepols, Turnhout-Belgium, 2003, 248 p.

Το βιβλίο αυτό περιέχει μελέτες σχετικές με την επιστημονική δραστηριότητα των λαών που ζούσαν στο πλαίσιο της οθωμανικής αυτοκρατορίας και των εθνικών κρατών που προήλθαν από τη διάλυσή της.

Στον χώρο της αυτοκρατορίας συνυπήρχαν πλείστες επιστημονικές παραδόσεις: η ισλαμική των Τούρκων Οθωμανών και των Αράβων που ζούσαν στα εδάφη της και στην οποία προσχώρησαν εξισλαμισμένοι λαοί της Ευρώπης, όπως οι Βόσνιοι και οι Αλβανοί, η παράδοση των διαφόρων χριστιανικών λαών που ζούσαν στα Βαλκάνια και την Ανατολία (η οποία εκφράζεται κυρίως στα ελληνικά σχολεία όπου θα διδαχθεί και η "νέα" επιστήμη) καθώς και αυτή των ντόπιων Εβραίων και αυτών οι οποίοι μετανάστευσαν από την Ανδαλουσία.

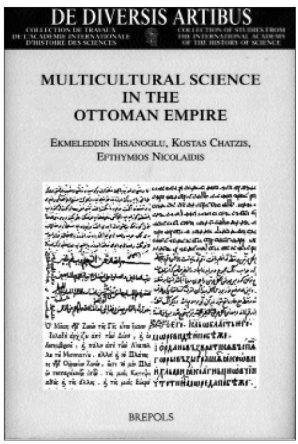

Οι Οθωμανοί από τη μία εμβάθυναν την τουρκο-ισλαμική παράδοση και από την άλλη προσπάθησαν να μεταφέρουν τις νέες τεχνολογίες και επιστήμες που αναπτύχθηκαν στη δυτική Ευρώπη. Στην κλασική περίοδο, η οθωμανική επιστήμη αναπτύχθηκε σε θεσμούς σχετικούς με την παιδεία, την υγεία, τη δικαιοσύνη, τη θρησκεία και το στρατό. Αυτοί οι θεσμοί, τα πρότυπα των οποίων βρίσκονται σε προ-οθωμανικά κράτη όπως των Τιμουρίδων, Ιλχανίδων και Σελτζούκων, αναπτύχθηκαν και καθιερώθηκαν στην οθωμανική περίοδο και επέζησαν μέχρι το τέλος της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, από το τέλος του 18ου αιώνα και μετά, ιδρύθηκαν νέοι, ευρωπαϊκού τύπου θεσμοί, στην αρχή στρατιωτικοί και τεχνικής παιδείας. Από τον 19ο αιώνα, οι δυτικές επιρροές επεκτάθηκαν στη μη στρατιωτική παιδεία, και το 1846 έγινε η πρώτη απόπειρα ίδρυσης του πρώτου οθωμανικού πανεπιστημίου.

Την ευθύνη της εκπαίδευσης των ορθόδοξων χριστιανών υπηκόων της αυτοκρατορίας, είχαν τα πατριαρχεία. Το αποτέλεσμα ήταν η ύπαρξη δύο παραλλήλων συστημάτων εκπαίδευσης, αυτό των μουσουλμάνων και αυτό των χριστιανών. Οι τελευταίοι διδάσκονταν τις επιστήμες στην ελληνική γλώσσα, πολλές φορές, μετά τις αρχές του 17ου αιώνα, σε οργανωμένα σχολεία, τα οποία παρείχαν την αναγκαία δευτεροβάθμια παιδεία. Όσο για την ανώτατη παιδεία, λόγω των ιδιαίτερων δεσμών με τη Βενετία, ο πρώτος προορισμός των Ελλήνων της αυτοκρατορίας ήταν το πανεπιστήμιο της Πάντοβα μέσω του οποίου, μετά τη μεταρρύθμιση του Πολένι, εισήχθη η νεωτερική επιστήμη στον ελληνικό κόσμο της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Η εισαγωγή της νέας επιστήμης συμβαδίζει με τον εκσυγχρονισμό των κοινωνιών

της αυτοκρατορίας, τον οποίο προωθούσαν οι οπαδοί του Διαφωτισμού και αργότερα του εθνικισμού. Η ελληνική επανάσταση ενάντια στην αυτοκρατορία είχε ως ιδεώδες την ίδρυση ενός ευρωπαϊκού εθνικού κράτους. Αυτό συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, θεσμούς για τη διδασκαλία των επιστημών σε όλα τα επίπεδα και εισαγωγή και διδασκαλία της νέας τεχνολογίας. Ενώ όμως όλα αυτά δεν είχαν πλέον καμιά σχέση με τους θεσμούς της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ένα πολύπλοκο δίκτυο επαφών υπήρχε μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς μεγάλος αριθμός Ελλήνων ζούσε στην οθωμανική επικράτεια.

Όλες αυτές οι πτυχές σχετικά με τη φύση της οθωμανικής επιστήμης, το σύνθετο δίκτυο επιστημονικών και εκπαιδευτικών επαφών μεταξύ των λαών της οθωμανικής αυτοκρατορίας καθώς και οι σχέσεις μεταξύ της αυτοκρατορίας και των μετέπειτα εθνικών κρατών και της Δύσης, έχουν απασχολήσει τους ιστορικούς των επιστημών τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα αυτούς που προέρχονται από τα 29 εθνικά κράτη που γεννήθηκαν από τη διάλυση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, στην Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική.

Οι μελέτες του τόμου αυτού είχαν παρουσιαστεί στο συμπόσιο *Science and Technology and Cultural Diversity: From Ottoman Empire to the National States* στο πλαίσιο του 21ου διεθνούς συνεδρίου της Διεθνούς Ένωσης Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών που έγινε στην πόλη του Μεξικού από τις 8 ως τις 14 Ιουλίου 2001.

■

Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα.
Α΄ Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών (20-24 Σεπτεμβρίου 2000).
Τόμοι Α΄-Ε΄, γενική επιμέλεια: Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη.
Τόμος Ε΄, *Συμβολικά Κύθηρα,* επιμελητές: Γεώργιος Λεοντσίνης, Άννα Ταμπάκη.
Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2003, 444 σελ.

Πέντε τόμοι συγκροτούν τους πνευματικούς καρπούς του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών, που πραγματοποιήθηκε στην Χώρα Κυθήρων τον Σεπτέμβριο του 2000. Η έγκαιρη και καλαίσθητη έκδοση των Πρακτικών, τα οποία προσφέρονται στον μελετητή εύχρηστα συγκεντρωμένα σε σκληρή θήκη, αποτελεί, λόγω του όγκου και της θεματικής ευρύτητας του υλικού, έναν μικρό άθλο.

Στον Ε΄ τόμο συγκεντρώνονται οι ανακοινώσεις που αποτέλεσαν την πρώτη θεματική ενότητα του Συνεδρίου με τίτλο "Ο Συμβολισμός των Κυθήρων", αφιερωμένη στη Λογοτεχνία, τις Καλές Τέχνες και τον Πολιτισμό. Περιλαμβάνει δύο από τις κεντρικές εισηγήσεις, τριάντα το σύνολο ανακοινώσεις που είχαν κατανεμηθεί σε οχτώ συνεδρίες -ένα μικρό Συνέδριο δηλαδή εγκιβωτισμένο στο μεγαλύτερο. Εξετάζεται με σφαιρικότητα ο

μύθος της Κυθέρειας Αφροδίτης από τις αρχέγονες λατρείες και τα ομηρικά έπη ώς τις μέρες μας. Παρακολουθούμε τις διαδρομές του μύθου, με ποιους τρόπους επέδρασε δηλαδή στις μεγάλες ευρωπαϊκές λογοτεχνίες, από την Αναγέννηση και μετά, πώς αποκρυσταλλώθηκε μέσα από τα μεγάλα ρεύματα του κλασικισμού, του μπαρόκ, του ρομαντισμού, του συμβολισμού και του μοντερνισμού, πώς μετουσιώθηκε και μέσα από ποιες συνειρμικές διαδικασίες, σε φαντασιακές εικαστικές απεικονίσεις, με αποκορύφωμα το έργο-ορόσημο του Jean-Antoine Watteau, "L' Embarquement pour Cythère" (Επιβίβαση για τα Κύθηρα), πώς μεταπλάστηκε στο έργο των Ελλήνων δημιουργών, στη λογοτεχνία, την ποίηση και την εικαστική έκφραση. Περνώντας διαδοχικά από την ιστορική και φιλολογική τεκμηρίωση, στη συγκριτική ερμηνεία, εξαντλώντας τα όρια του φαντασιακού και της βιωμένης εμπειρίας, οδηγούμεθα σε μια εκδοχή της νησιωτικότητας. Το νησί, ως τόπος αναφοράς για τον Έλληνα, άλλοτε διαφυγή, άλλοτε επιστροφή στις ασύνειδες ρίζες, πλάσμα της φαντασίας και συνάμα ορατό και πραγματικό.

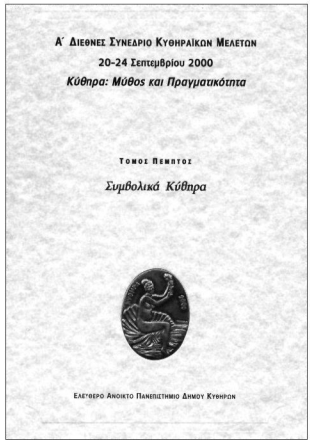

Τον Ε΄ τόμο πλαισιώνουν με εργασίες τους οι: Χριστίνα Αργυροπούλου, Καίτη Αρώνη-Τσίχλη, Ιωάννης Βασιλαράκης, Άννα Βουγιουκλίδου, Αθηνά Κορώνη, Θεοδώρα Γλυκοφρύδη-Αθανασοπούλου, Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Κώστας Δημουλάς, Γεώργιος Καλακαλλάς, Άννα Κοντολέων, Ερμιόνη Κοροσίδου-Καρρά, Νίκιας Λούντζης, Δώρα Μαρκάτου, Δώρα Μέντη, Δήμητρα Μήττα, Ευάγγελος Μουτσόπουλος, Αντώνης Μπαρτσιόκας, Γεωργία Μυλωνάκου-Σαϊτάκη, Κωνσταντίνος Νίκας, Παναγιώτης Νταβαρίνος, Περικλής Παγκράτης, Μαρία Παλτζή, Dimitri Roboly, Μάριος Βύρων Ραΐζης, Σοφία Σκοπετέα, Κώστας Σουέρεφ, Αναστάσιος Στέφος, Άννα Ταμπάκη, Στέλιος Τζερμπίνος και Ρίτσα Φράγκου–Κικίλια.

Ακολουθώντας τη θεματολογία που είχε επεξεργαστεί η Ο.Ε. του Συνεδρίου, ο πρώτος τόμος (414 σελ.) περιλαμβάνει την ενότητα *Απεικόνιση και ερμηνεία του χώρου. Από την προϊστορία στην αρχαιότητα και το Βυζάντιο* (επιμ. Ιωάννης Πετρόχειλος – Γεώργιος Λεοντσίνης), ο δεύτερος τόμος (578 σελ.) περιλαμβάνει τις ενότητες *Ιστορία – Πολιτισμός – Περιβάλλον* (επιμ. Γεώργιος Λεοντσίνης – Ευαγγελία Κουνέλη), ο τρίτος τόμος (576 σελ.) περιλαμβάνει τις ενότητες *Κοινωνία – Οικονομία* (επιμ. Γεώργιος Λεοντσίνης – Νίκος Γλυτσός) και ο τέταρτος τόμος (484 σελ.) περιλαμβάνει τις ενότητες *Εκκλησία – Εκπαίδευση – Φιλοσοφία* (επιμ. Γεώργιος Λεοντσίνης – Ελένη Γ. Λεοντσίνη).

■